
Відгуки. Рецензії. Повідомлення

Шульгіна Валерія Дмитрівна
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри теорії, історії культури
та музикознавства Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
shulgina_v@voliacable.com

РЕЦЕНЗІЯ на монографію О. В. Муравської "Східнохристиянська парадигма європейської культури і музика XVIII–XX століть"

Аналізуючи специфіку співвідношення християнського Сходу та Заходу в культурно-історичних реаліях сучасності, архимандрит Рафаїл (Карелін) відзначив: "Західна цивілізація – це нібито широка хвиля світла, але світла розсіяного, світла, переломленого крізь земні призми різних кольорів. А Схід – концентрація світла в одній точці, а тому це світло має особливу силу перетворюватися на полум'я. Захід любив землю і на небі він бачив земне. Схід любив небо і в земному вбачав символи небесного; у тимчасовому шукав образи вічності". Наведені слова окреслюють певні аспекти дихотомії християнського світу минулого та сьогодення. Водночас вони є складовими більш широкої сфери сучасних гуманітарних, етноконфесійних, культурно-історичних та мистецтвознавчих розвідок у сфері дослідження проблематики "Схід – Захід", що становлять одну з найбільш актуальних галузей гуманітарного знання останніх двох століть.

Вищесказане зумовлює актуальність теми представленої для рецензування монографії О. В. Муравської "Східнохристиянська парадигма європейської культури та музика XVIII–XX століть" [1]. Зазвичай у дослідженні дихотомії "Схід – Захід" у період Нового часу переважав розгляд впливу власне західної культурно-історичної традиції на культуру європейського Сходу. З урахуванням їх конфесійної та культурно-цивілізаційної специфіки йдеться про протиставлення західної традиції, в якій переважає тенденція "прогресивного розвитку", та східної, генетично пов'язаної з християнською ортодоксією, більш спрямованою на ідеї духовного Преображення. О. В. Муравська об'єктом свого дослідження визначає інший аспект проблематики – "слов'яно-візантійський культурний генезис західноєвропейського культурно-історичного мислення" [с. 9], що зумовлений не тільки спільним східнохристиянським "корінням" всієї європейської культурно-історичної традиції, починаючи з часів раннього Середньовіччя, а й тенденціями її розвитку в останні два століття (в тому числі періоду постмодерну), що тягнуть до духовних цінностей епохи "Нерозділеної церкви" та їх художнього відтворення. Відповідно, мета монографії сформульована автором на рівні дослідження "генетично-історично обумовленої культурної парадигматики християнського Сходу для загальноєвропейського ареалу у вигляді патріархально-ортодоксальної ідеї, що запліднює релігійно-духовні культурні цінності та художньо-творчо здійснює Преображення як символ та образ світу" [с. 8].

Сутність позначеної культурної парадигматики автор узагальнює так званою "патріархально-ортодоксальною культурою" (термін О. В. Муравської), що "спирається на концепцію "Господнього Домобудівництва", "Домостроя" у тому вигляді, в якому вона склалася у східнохристиянській практиці, визначивши тим самим не тільки духовне цілепокладення людського життя, спрямованого до Преображення, а й в кінцевому підсумку гармонію земного й Небесного при сакралізації-одухотворенні всіх рівнів людського буття" [с. 60]. Суттєвими складовими цього типу культури автор також вважає архетипи Дому, Сім'ї, Батька, Роду та ін., тяжіння до "традиціоналізму", "канонічності", що багато в чому зумовлюють домінування у сфері художнього вираження типового, загальнозначущого, генеза якого є укоріненню у практиці "храмового синтезу мистецтв" Східної християнської Церкви.

Визначена О. В. Муравською мета дослідження зумовлює структуру монографії, що складається з трьох глав, які послідовно розкривають сутність типології "патріархально-ортодоксальної культури" та її національно-історичних та художніх форм буття в культурі Нового часу. Перша глава "Ортодоксально-домостроївський базис європейської культурно-історичної і музичної традиції Середньовіччя та Ренесансу" спрямована на дослідження історичних етапів розвитку дихотомії "Схід – Захід" у її європейському вимірі, а також у річищі становлення їх ключових духовних та культурно-історичних настанов, серед яких особлива увага приділяється ідеї "Господнього Домобудівництва", що формує генезу як християнського віровчення та його культури взагалі, так і пов'язаної з нею музично-історичної традиції Європи. Автор долучає цікаві матеріали з богослужбово-співацької традиції Галлії-Франції, а також середньовічної Британії та Ірландії (Кельтська церква), що формувалися на базі східнохристиянської традиції. Остання також розглядається як стимул проторенесансних позицій європейської культури і музики Середньовіччя та Відродження.

Друга глава монографії О. В. Муравської зосереджена на розгляді візантійського "образу світу", культури та мистецтва (в тому числі музичного) як базису в процесах формування патріархально-ортодоксального типу культури та його впливів на європейське культурне середовище різних епох. Особлива увага приділена розгляду російської та української культур, що, з одного боку, успадкували типологічні якості візантійської культури, а з іншого – мали можливість (в силу ментально-історичних факторів) індивідуального самовизначення, що зумовило їх культурну своєрідність та неповторність. Досить цікавими виявляються також наведені матеріали щодо "Оксфордського руху" та близьких до нього (старокатолицтво, "Літургійний рух", "Православна Західна Церква" І. Овербека та ін.), що багато в чому визначили східнохристиянське "коріння" у XIX–XX ст. не тільки духовного життя Західної Європи, а й її культури, зокрема музичної.

Останній присвячена третя глава монографії О. В. Муравської, в якій розглядається вплив ідей "патріархально-ортодоксальної культури" на становлення музичної класики Європи XIX–XX ст. Автор виявляє її ознаки в різних жанрових сферах – камерно-вокальній, інструментальній, музично-театральній та духовно-хоровій, пов'язаних з типологіями ампіра та бідермаєра, генеза яких також сходять до духовних цінностей культури Середньовіччя епохи "Нерозділеної Церкви". Досить широкою є і "географія" аналізованих творів, що охоплює французьку, німецьку, російську та українську музичні культури визначеного періоду та їх класиків – К. М. Вебера, А. Лорцинга, Е. Т. А. Гофмана, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, Ш. Гуно, Ж. Массне, К. Сен-Санса, М. І. Глінки, М. В. Лисенка, В. І. Ребікова, Г. Спонтіні, Й. Козловського, С. С. Прокоф'єва, О. Мессіана та ін.

Праця вирізняється інформативною насиченістю, енциклопедичністю, узагальнює багато маловідомих матеріалів, які суттєво заповнюють деякі прогалини вітчизняного історичного культурознавства та музикознавства. Це стосується, зокрема, висновків щодо східнохристиянської специфіки західно-європейського богослужбово-співацького мистецтва Галлії, Ірландії та його зв'язків з візантійською співацькою практикою, а також стильових спрямувань творчості Г. Спонтіні, Й. Козловського (ампір), німецької композиторської школи першої половини XIX ст. (бідермаєр), поетики творчості М. В. Лисенка та її "патріархально-ортодоксальних" якостей в українському "вимірі", а також "містеріальної житійно-архетипової парадигми" в музичному театрі XX ст. (С. С. Прокоф'єв, О. Мессіан).

Сказане визначає практичну цінність рецензованої монографії О. В. Муравської "Східнохристиянська парадигма європейської культури та музика XVIII–XX століть", задану органічною входженням її матеріалів до курсів музичної культурології, історії християнського мистецтва у вищій ланці музичної, культурологічної та мистецької освіти України.

Література

1. Муравська О. В. Східнохристиянська парадигма європейської культури і музика XVIII–XX століть : монографія / О. В. Муравська. – Одеса: Астропринт, 2017. – 564 с.

Личковах Володимир Анатолійович
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри естрадного виконавства
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

РЕЦЕНЗІЯ

на монографічне дослідження О. С. Афоніної "Коди культури і "подвійне кодування" в мистецтві"

Українське мистецтвознавство на сьогоднішньому етапі приділяє дедалі більше уваги поняттям, які мають зв'язок з суміжними філософськими, естетичними, культурологічними дефініціями. У даному монографічному дослідженні – це сутність дефініції коду в культурі та мистецтві художньої творчості. На сьогоднішній день, незважаючи на те, що в останні роки з'явилося чимало розвідок, присвячених постмодерній естетиці, в історії культури та мистецтв залишається багато недосліджених тем та нерозкритих проблем. Тому монографічне дослідження О. Афоніної [1] з проблематики культурних кодів і феномена "подвійного кодування" у мистецтві, безперечно, є актуальним.

Обраний ракурс монографії передбачав дослідження коду і "подвійного кодування" у контексті семіотики, структуралізму, постструктуралізму, постмодернізму і культурологічної герменевтики для максимального включення цих художніх фактів у систему взаємообумовлених зв'язків. Оскільки культурні коди і феномен "подвійного кодування" мають свою генезу, в дослідженні вивчаються артефакти культури від первісного мистецтва до мистецтва постмодернізму, тобто вони концептуально представлені в динаміці розвитку. Крім того, звернення до художніх творів із музичного, хореографічного та образотворчого мистецтв з різних періодів розвитку культури, закінчуючи початком XXI ст., підтверджують об'єктивність висновків дослідження.

Цікавими є деякі теоретичні положення монографії, які стосуються основних концептів "подвійного кодування" у художній культурі й мистецтві. У дослідженні введено до наукового обігу багато нового фактологічного матеріалу з акцентуванням на художніх прийомах "подвійного кодування" у різних видах мистецтва.